

Hoe ver moet ik gaan om zorgmijders in de hulpverlening te krijgen?

In de zorg gaat het voortdurend om zoeken naar goede afstemming: wat is hier het goede om te doen. Hoe ver ga je bijvoorbeeld met mensen in de hulpverlening te krijgen die dat zelf niet willen? Waar ligt dan de grens? Ethicus Hans van Dartel plaats vanuit ethisch perspectief enkele kanttekeningen.

Tekst:
Hans
van Dartel

De casus

Als sociaal verpleegkundige maatschappelijke crisis ondersteuning merk ik dat ik steeds vaker worstel met de vraag: hoe ver moet ik gaan? Hoeveel moet ik proberen om mensen die bij ons worden aangemeld, in de hulpverlening te krijgen? Deze mensen willen vaak niet, doen de deur eigenlijk nooit open en wanneer er eindelijk contact is, gaat dit zeker niet van harte. Zorgmijders, verwarde personen en vervuilde huishoudens worden onder andere bij ons aangemeld. Deze mensen houden hun poot stijf, willen geen volgende afspraak en vinden dat alles goed gaat. Wij, de maatschappij, vinden dat het niet goed gaat en zien dit ook en gaan van alles in het werk zetten om diegene toch in de hulpverlening te krijgen. We trekken alle ketenpartners erbij maar die persoon wil niet vrijwillig, hij wil niet meewerken en volgens hem is het goed zo. Tot hoever moet ik en moeten wij als maatschappij eigenlijk gaan?

Een belangrijke vraag die je aansnijdt: tot hoever reikt je verantwoordelijkheid als het gaat om mensen die bij jullie worden aangemeld voor enige vorm van hulp en ondersteuning, maar die vervolgens de aangeboden ondersteuning niet wensen te ontvangen? Ook al zitten er ongetwijfeld verschillen tussen de situaties van deze mensen, er is in grove lijn wel wat te zeggen over de morele aspecten. Een belangrijke kernvraag is in hoeverre de onwil van de mensen om wie het gaat voortkomt uit eigen keuzen of overtuigingen. Zeker als er kinderen betrokken zijn, en dat kan in zo'n vervuilde huishouden het geval zijn, is er een maatschappelijke

verantwoordelijkheid om op een of andere manier grip te blijven houden op de situatie. Kinderen kunnen niet goed voor zichzelf opkomen en zullen niet voor verwaarlozing kiezen. Ze hebben – zo stelt het kinderrechtenverdrag van de VN – recht op een liefdevolle omgeving waarin ze zo goed mogelijk kunnen opgroeien en zich kunnen ontplooiën. Dat leidt tot de verplichting om de zorg voor hen niet los te laten. Maar ook als het om volwassenen gaat is het goed te bedenken dat de onwil en de geringe ontvankelijkheid voor zorg heel uiteenlopende redenen kunnen hebben. Die redenen kunnen fors afbreuk doen aan iemands oordeels-

'In hoeverre komt onwil voort uit eigen keuzen of overtuigingen'

vermogen: eerdere teleurstellingen en wantrouwen tegenover allerlei (overheids)diensten en bestuurlijke systemen; psychiatrische en mentale componenten die doorspelen in de houding die iemand aanneemt; of een geschiedenis van maatschappelijke en emotionele verwaarlozing. We gaan er in de regel maar al te gemakkelijk van uit dat onze persoonlijke geschiedenis het resultaat is van autonome en vrijwillige keuzen. Aan de oppervlakte lijkt die verwijzing naar eigen keuzes wel te kloppen – ook voor zorgmijders – maar als je een spa dieper graaft, blijken toeval en noodlot steeds een belangrijke rol te spelen. Ongetwijfeld ken jij ook de verhalen: over een dakloze man bijvoorbeeld die bij wijze van spreken gisteren nog een gerespecteerde kleine ondernemer in de bouw was. Tot het plotselinge overlijden van zijn vrouw maakte dat hij aan lager wal raakte. Kwetsbaarheid en afhankelijkheid zijn in die zin eigenschappen van ons allemaal.

Doodverklaren

Ik herinner me een moreel beraad over het lot van een zwerver in de stad. De meningen van de deelnemers uit

het sociale team bleken erg uiteen te lopen. Voor de een was de doelloosheid en nutteloosheid van het handelen een belangrijke reden om te zeggen dat er nu maar eens een duidelijke eindtermijn diende te worden gesteld aan de hulp. Daarop aansluitend zei een ander dat doorzetten van de inspanningen door haar ook onrechtvaardig gevonden werd: zou je je tijd en inzet niet beter kunnen gebruiken voor andere cliënten die wel ontvankelijk bleken? Je kon je tijd immers maar een keer uitgeven. Toch bleken de ineffectiviteit en doelloosheid van het handelen voor de meesten onvoldoende reden om helemaal geen inzet meer te plegen. Door de ene deelnemer werd de motivatie om op een of andere manier door te gaan, gevonden in kleine signalen van

'Met zorg die oprecht afgewezen wordt, hoef je niet eindeloos door te gaan'

acceptatie. Een ander beklemtoonde dat je iemand niet zonder meer op moest en kon geven. Een derde wees naar de ellendige geschiedenis die deze man had doorgemaakt en de verhalen die hij daarover met haar had gedeeld. Een vierde wees naar de effecten die stoppen op haarzelf zou hebben: dat ze voor zichzelf niet kon accepteren dat iemand door de hulpverlening werd opgegeven werd. Ze vergeleek dat met een vorm van doodverklaren en dat vond ze niet acceptabel. Een vijfde sprak heel zakelijk over een tekort aan medische diagnostiek: zonder beter zicht op mogelijke fysiologische oorzaken van zijn disfunctioneren, zou je deze zorg niet zomaar kunnen beëindigen. Dat verdroeg zich niet met de professionele standaard die ze voor zichzelf hanteerde. Verder speelde ook een rol dat de betreffende zorgmijder zich op geen enkele manier agressief gedroeg naar de hulpverleners. Voor alles en boven alles wilde hij met rust worden gelaten. In die zin koos hij voor sociaal isolement.

Vinger aan de pols

Beslissingen over het beëindigen van zorg, vragen om genuanceerde afwegingen die recht doen aan de individuele situatie: niet alleen het perspectief of belang van de zorgmijder dient mee te wegen, maar ook het perspectief en de belangen van de hulpverleners en de samenleving in bredere zin. Daarbij kan het volgens mij nooit alleen gaan om het nut of het resultaat van de

Foto: Ales Dusa, Unsplash

zorg: ook andere aspecten zoals de zin en betekenis van het handelen vragen aandacht. Dat wil niet zeggen dat de zorg altijd maar door moet gaan. Met zorg die oprecht afgewezen wordt en op een hartgrondig 'nee' stuit, hoef je niet eindeloos door te gaan. Af en toe een vinger aan de pols om na te gaan of er iets in de situatie gewijzigd is, kan dan afdoende zijn. Waar ik me in de situatie waarover je vertelt, wel zorgen over maak, is of er wel voldoende tijd en ruimte is om zorgvuldige, individuele afwegingen te maken. Je verhaal wijst op een soort overload die het moeilijk maakt om recht te doen aan individuele situaties. Dat leidt tot ervaringen van morele stress die mijn inziens uitdrukkelijk ook om meer beleidsmatige aandacht vragen. 🧡

Hans van Dartel was voorzitter van V&VN Commissie Ethiek en verpleegkundige, niet praktiserend